

Baráth Béla Levente

Az angyal alakos címerek városa

A múlt év végén látott napvilágot Sárospatak – teológus, történész és levéltáros végzettségű – polgármesterének igényes megjelenésű kötete. Főcímként az ismert pataki diákdal kezdő sorait viselő kiadvány szerzője negyedszázados, művelődés- és egyháztörténeti ihletésű helytörténeti kutatómunkájának eredményeit összegzi. A tizenöt – kettő kivételével 1981 és 2007 között már publikált, részben átszerkesztett és kiegészített – írás csokra, a zemléni kisváros és nevezetes iskolája múltjának sokrétű ábrázolása mellett, érzékeny lenyomatát adja a múlt és jelen itteni, kivételesen szoros kapcsolatának.

A könyv szerkezeti felépítését meghatározó alap gondolat szerint: „*Sárospatak helyzetét és helyét csak térben és időben gondolkozva, s ezen belül a Vár és a Kollégium koordináta-rendszerében elhelyezve érthetjük meg.*” (7. o.) Ennek jegyében az első rész tanulmányai a település történetéhez, a második, testesebb rész szövegei kifejezetten a nagy múltú iskolához kapcsolódnak. A kötet tartalmi sokszínűségét mutatja, hogy a közlemények között egyszerre olvashatunk az igényes ismeretterjesztés szándékával készített, „körkép”-szerű írásokat és aprólékos levéltári kutatásokon alapuló „mélyfúrásokat”. A szerző témaválasztásai abból a szempontból is szerencsésnek tarthatók, hogy nemcsak a városhoz személyesen kötődő, de általában a történelem iránt érdeklődő olvasók számára is figyelemfelkeltőek lehetnek.

Sárospatak a magyar művelődésben című bevezető értekezés (7-33. o.) a címében jelzettek rövid, kronológiailag rendezett áttekintését adja. A benne szereplő hosszú, találó idézetek sora jól érzékelteti írójának széleskörű irodalmi tájékozottságát és arányérzékét. Olvasása során csak azt sajnálhatjuk, hogy az eredeti szöveg átszerkesztése mellett nem került sor az első megjelenése óta született fontosabb eredményekkel történő kiegészítésére. A következő heraldikai és szigillográfiai dolgozatok (35-54. o.) Sárospatak helytörténetének a kutatásában úttörő munkát végeztek el. Itt közölt változataik a korábbiakhoz képest annyiban újat is hoznak, hogy a város címerének és pecsétjének 19. és 20. századi változásait is ismertetik. A szerző ezekben egyebek mellett felhívja a figyelmet arra a szembeszökő, de mégis talányos összefüggésre, hogy az angyalábrázolás mind a város, mind a református Kollégium hagyományos címerképében hangsúlyos helyet kap (39. o.). Az első nagyobb egység tanulmányai sajátos tematikájuk bemutatása mellett arra is kiválóan alkalmasnak bizonyulnak, hogy pontos képet adjanak a település fordulatokban gazdag múltjának főbb szakaszairól.

A következő rész három, európai szinten is kiemelkedő személyiség sárospataki kötődését taglalja (57-85. o.). Feltárva azt az összekötő szerepet, amelyet a különböző vallási kultúrák találkozási pontján fekvő Patak történetének kiemelkedő idősza-

kaiban betöltött. A szerző Anasztáziával (I. András feleségével), Árpádházi Szent Erzsébettel és Comenius-szal egyaránt aktuálisan és tárgyyszerűen foglalkozik, ami jól jellemzi szemléletmódjának mellérendelő, ökumenikus nyitottságát. A kiválasztott történelmi személyiségek súlyát érzékelteti, hogy a könyvben több helyen visszatérően találkozunk nevükkel. Ebben a részben, s majd a kötet két utolsó dolgozatában érhető leginkább tetten, hogy a múlt eseményei milyen jótékony hatást gyakorolnak a város mai arculatára, kapcsolatrendszerére.

A kiváló cseh egyházkormányzó-pedagógus tevékenységének vizsgálata vezeti át az olvasót a Sárospataki Református Kollégiumhoz kapcsolódó közleményekhez (85-218. o.). Ebben az író szintén úttörő jellegűnek számító épület- és gazdaságtörténeti írásaira kerül a hangsúly (85-177. o.). A Kollégium ma ismert épületkomplexumának létrejötté Hörcsik Richárdot az 1981-es évfordulós ünnepségek kapcsán, az egyházkerületi gyűjtemények fiatal munkatársaként kezdte el foglalkoztatni. Munkája során előbb a 16. századtól kezdődően folyamataiban tekintette át az oktató munkának helyet adó objektumokat és a velük kapcsolatos szinte folyamatos építkezéseket (85-97. o.). Később a ma ismert két legrégebb épületrész, a Berna-sor (98-105. o.) és a „Nagy Kollégium” (106-120. o.) tanulságos építéstörténetének feltárását külön-külön is elvégezte. Ehhez hasonlóan nagy horderejű vállalkozása volt a Kollégium 19-20. századi gazdaságtörténetének elemző vizsgálata. A szerteágazó témakör kapcsán itt az 1800 és 1941 közötti időszak általános bemutatása után (121-145. o.) a térség hagyományosan legmeghatározóbbnak számító mezőgazdasági tevékenységéhez, a szőlőtermeléshez és borkészítéshez kapcsolódó kutatási eredmények kapnak szerepet (146-167. o.).

E kérdéskör időszerűségét alátámasztják az utóbbi években látványosan újjáéledő hegyaljai szőlő- és borkultúra hagyományainak feltárására irányuló törekvések. A téma kapcsán a Kollégium szőlőbirtokainak és pincéinek leírása, ezek megművelésének illetve karbantartásának gyakorlata mellett a borok készítésére, begyűjtésére, tárolására, osztályozására, őrzésére, forgalmazására vonatkozó ismeretek is figyelmet kapnak. Külön esszé foglalkozik a 19. századi diákkocsmákkal (168-176. o.). A kimért borok típusaiba, áraiba, a diák kocsmárosok feladataiba, gazdálkodásába és a kollégiumi praebitoria megszüntetésének okaiba egyaránt betekintést nyerünk. Figyelemfelkeltő a diákkocsmák belső képét, berendezési tárgyait, verses feliratait, falfestményeit leíró rész, amely alapján rövid bepillantást nyerhetünk a régi pataki diáksereg keserű életébe. A szerző kutatásaiban játszott szerepüknek megfelelően ezeket tarthatjuk e kötet meghatározó dolgozatainak is. Életszerű képet festenek az észak-keleti régió évszázadokon át meghatározó iskolájának működését biztosító folyamatos háttérmunkákról. Rámutatnak az intézményt fenntartó református egyház helyi adottságokhoz és a korszakoként változó gazdasági lehetőségekhez igazodó, fokozott áldozatkészséggel jellemezhető vagyongazdálkodásának jellegzetességeire. Hitelesen ábrázolják az iskola szellemi arculatának erős kötődését a regionális sajátosságokhoz.

A tanulmánykötet következő – klasszikus értelemben véve talán leginkább művelődéstörténeti jellegű – közleményét szinte már kakukktójásnak érezhetjük (177-204. o.). Ez a Sárospataki Irodalmi Kör történetét, az iskola dualizmus-kori pezsgő szellemi élete irányító szervének működését ismerteti. Az országos viszonylatban is meghatározó elemi és középiskolai tankönyvek írásával és kiadásával, illetve

kiterjedt sajtótevékenységgel foglalkozó tanári egyesület kialakulásának, szabályzatának, főbb kiadványainak, gazdálkodásának, működése kifejlődésének, majd hanyatlásának részletei is értékelően kerülnek bemutatásra. A Kör életét jellemző szemléletes táblázatok, névsorok mellett olvashatjuk a fennállásának hat évtizede során gondozott kiadványainak aprólékos munkával összeállított listáját is. A befejező esszék az utóbbi időben talán legnagyobb publicitást kapó helyi kötődésű témáról a Sárospataki Református Kollégium „hadifogságból” hazatért könyveinek a sorsáról (205-212. o.) és jelentőségükről (213-217. o.) adnak figyelemfelkeltő összszegést.

A 653 lábjegyzet mellett, hasznos függelékként egészíti ki a kötetet a rövidítések és a felhasznált irodalom jegyzéke, a tanulmányok eredeti megjelenési helyének felsorolása (218-225. o.), illetve Hörcsik

Richárd rövid szakmai életrajza. A könyv értékét növeli, hogy megjelentetése igazi csapatmunka eredménye volt. A Napkút Kiadó munkája mellett külön említést érdemelnek a szerző sárospataki kötődésű munkatársai: közülük Tamás Edit és Hajdu Imre az átgondolt, részletekre is figyelő szerkesztésben, Gombos Levente és Váradi László pedig a gazdag, a témát belülről ismerő szemmel válogatott képanyag elkészítésében állt a szerző segítségére.

A figyelemfelkeltő stílusban elkészített műben szerencsésen sikerült érvényesíteni az előszóban leírt szellemes szempontrendszert: az áttekintés, kitekintés, megtekintés, betekintés, rátekintés funkcióit. Ezáltal a könyv, mintegy szakavatott történelmi idegenvezető kalauzolja végig olvasóit a Bodrog parti város múltjának – nemcsak a turisták, de sokszor az itt lakók előtt is rejtve maradó – mélyrétegein.

(Hörcsik Richárd: „Bodrog partján van egy város...” Tanulmányok Sárospatak történelméből. Napkút Kiadó, Budapest, 2007. A kötetben olyan közlemények is olvashatók, amelyek először a Zempléni Múzsában jelentek meg.)